

در لغت به معنی قصد و هدف قرار دادن کار معین است و در اصطلاح فقه اسلامی به قصد رفتن به سوی مکه و خانه خدا در روزهای معینی از سال به هدف انجام تکالیف دینی آن است.

در لغت به معنی قصد و هدف قرار دادن کار معین است و در اصطلاح فقه اسلامی به قصد رفتن به سوی مکه و خانه خدا در روزهای معینی از سال به هدف انجام تکالیف دینی آن است و بر هر مسلمانی واجب است با داشتن شرایط برای یک بار در عمر خود آن را انجام دهد و انجام ندادن آن با دارا بودن شرایط و اقرار و اعتراف به وجوب آن از گناهان کبیره شمرده شده است. علاوه بر این انکار اصل این تکلیف و فریضه در صورتی که مستند بر شبهه نباشد سبب کافر شدن مسلمان می‌گردد. عبادت حج از سنن یکتا پرستی حضرت ابراهیم (ع) بوده است که پس از قرن‌ها فراموشی و انحراف و آلودگی به مظاهر شرک بت پرستی، پیامبر اسلام (ص) آن را مجدداً احیا نمود و مسلمانان را به انجام آن تشویق کرد.

گردهمائی میلیونی مسلمانان در حج، پدیده‌ئی بی‌نظیر و شگفت‌انگیز است. همهی ملت‌های مسلمان از همه جای جهان و از همهی کشورهای اجتماعی، در این چند روز در خانه‌ی خدا، زادگاه اسلام و پیامبر عظیم الشان آن گرد می‌آیند و آئین‌های پررمز و راز حج را برپا میدارند. در این شعائر پرشکوه و پرمعنی، پیوند دل‌ها با خدای بزرگ، پیوند دل‌ها با یکدیگر، حرکت بر محور توحید، سعی و تلاش همگانی، رمی شیطان و برائت از طاغوت، ذکر و تضرع و خشوع در برابر خدا، و احساس عزت و عظمت در پرتو اسلام، همه در عمل و بگونه‌ئی نمادین به ملت‌های مسلمان، آموزش داده میشود؛ و مهربانی و همزیستی با برادران و استحکام و سرسختی با دشمنان، و رها شدن از پیرایه‌های خودپرستی و پیوستن به دریای عزت و عظمت الهی در قالب مناسک حج تجسم می‌یابد.

حاجیان از آخرین روزهای ماه ذیقعد از موطن خود بقصد مناسک حج وارد سرزمین عربستان می‌شوند. و از روز هشتم ذیحجه در میقات احرام عشق بسته و پس از بیتوته در سرزمین‌های عرفات، سرزمین آمرزش گناهان و انجام قربانی و منی سرزمین برآورده شدن آرزوها و انجام حج ابراهیمی در روز دوازدهم این ماه سرزمین منی را بقصد مکه ترک می‌گویند.

حج از نظر شرعی مجموعه‌ای از اعمال مخصوصی است که به قصد اطاعت پروردگار انجام می‌گیرد و یکی از ارکانی است که اسلام بر آن بنا شده است. امام محمدباقر(علیه السلام) می‌فرماید:

&171#بنی الاسلام علی خمس، علی الصلاة والزكاة والصوم والحج والولاية»

&171#اسلام بر پنج پایه استوار گشته است: نماز، زکات، روزه، حج و ولایت»

حج خواه واجب باشد و خواه مستحب، دارای فضیلت بسیار و پاداش فراوان است. روایات زیادی از پیامبر اکرم(صلی الله علیه وآله وسلم) و اهل بیت او (علیهم السلام) در فضیلت حج وارد شده است.

... در قرآن کریم سوره‌های به نام حج نازل شده که بیست و دومین سوره قرآن است. آیات این سوره درباره چگونگی مناسک حج راهنما می‌باشد. علاوه بر این در چند سوره دیگر: بقره، 158 و 189 و 196 و 197 و آل عمران، 97 و توبه 3 درباره برخی از مناسک حج نظیر طواف، وقت و زمان حج، قربانی عمره تمتع، ممنوعیت زناشویی، ممنوعیت کارهای ناشایست و ممنوعیت دعوا و درگیری و فخرفروشی احکامی وضع شده است.

- در لغت روایات فراوانی از امامان معصوم (ع) درباره اصل و وجوب حج و چگونگی انجام آن آمده است و در حقیقت آیات قرآن درباره حج تنها اصول کلی آن را بیان کرده است ولی چگونگی به جای آوردن مناسک حج و خصوصیات آن را مسلمانان از سفر حجی که پیامبر (ص) به جای آورد آموخته اند و امامان در روایات خود به جزییات مسائل این حج پرداخته و سنت پیامبر در کیفیت انجام این مناسک را برای مسلمانان تشریح نموده اند.

شرایط واجب شدن حج از منظر فقهای امامیه:

- بلوغ و دارا بودن رشد عقلي

- آزادي

- دارا بودن لوازم و وسائل سفر

- فراخي وقت و زمان كافي براي رسيدن به مکه

- صحت و سلامتي بدن

- امنيت راه

اقسام حج:

- حج افراد : این گونه حج بر مسلمانی واجب است که فاصله منزل تا مسجدالحرام کمتر از 88 کیلومتر بوده باشد....

- حج قرآن: مانند حج افراد است.

حج تمتع: این گونه حج بر تمام کسانی واجب است که فاصله وطن و منزلگاه دائمی آنها تا مکه و مسجدالحرام بیش از 88 کیلومتر بوده باشد. از این رو بیشتر مسلمانان این گونه حج را بجا می آورند. حج تمتع از دو عبادت جداگانه ولی پیوسته به هم تشکیل شده است که عبارتند از: عمره تمتع، حج تمتع. مقصود از پیوسته و جداگانه بودن این دو عبادت این است که مسلمان حج گذارمی بایست عمره تمتع را با شرایطی و در حال احرام پیش از روز نهم ذی الحجه به جایی آورده و آن گاه از احرام بیرون می آید، لیکن در فاصله میان پایان یافتن مناسک عمره تمتع و روز نهم ذی الحجه حق بیرون رفتن از مکه را نداشته و باید خود را برای حج تمتع و پوشیدن احرام و رفتن به سوی دشت عرفات در روز ذی الحجه آماده کند....

با فرا رسیدن روز نهم ذی الحجه مکلف حج گذار باید خود را آماده انجام حج تمتع کند.
حج عمره:

اصل عبادت عمره مستحبی بود و تنها در صورت استطاعت برای حج و یا نذر و یا با سوگند خوردن به انجام آن و یا عهد و پیمان بستن با خداوند برای انجام آن واجب می گردد.

عمره مفرده را می توان در تمام ماههای سال انجام داد لیکن انجام آن در دو ماه رجب و رمضان نیکوتر است... حج تمتع دارای 13 کار واجب است که عبارتند از:

1- پوشیدن لباس احرام درون شهر مکه یا درون مسجدالحرام پس از نیت حج تمتع نمودن.
2- رسانیدن خود به صحرائی عرفات به گونه ای که از ظهر شرعی تا غروب آفتاب روز نهم ذی الحجه را در محدوده این دشت بگذارند.
3- حرکت به سوی مشعرالحرام که در فاصله ده کیلومتری عرفات قرار دارد، و گذراندن تمامی شب تا هنگام طلوع آفتاب روز دهم ذی الحجه را در آن.

4- حرکت از دشت مشعر به سوی دشت منی از مسیر معینی که بدان وادی محشر گویند و پرتاپ نمودن سنگ ریزه به نخستین ستون شیطان (که به حجره عقبه شهرت دارد)

5- قربانی نمودن گاو یا شتر یا گوسفند در قربانگاه منی در همان روز دشت منی.
6- تراشیدن سر یا کوتاه کردن قسمتی از موی آن در دشت منی.

7- ماندن در منی در شبهای یازدهم و دوازدهم ذی الحجه.

8- پرتاپ نمودن سنگ ریزه به سه ستون شیطان در روزهای یازدهم و دوازدهم.

9- حرکت از منی به سوی مکه پس از ظهر شرعی روز دوازدهم ذی الحجه

و 7 بار طواف نمودن گرد خانه کعبه که طواف حج تمتع شهرت دارد.

10- خواندن دو رکعت نماز طواف پشت مقام حضرت ابراهیم (ع)

11-7 بار سعی و راه رفتن بین صفا و مروه.

12- انجام 7 بار طواف دیگر گرد خانه خدا که میان شیعیان به طواف نساء و در میان سنیان به طواف وداع شهرت دارد.

13- بجای آوردن دو رکعت نماز طواف نساء پشت مقام حضرت ابراهیم (ع)

بدین سان مناسک و کارهای واجب حج تمتع به پایان رسیده است. و از این پس مسلمان (حاجی) می گردد و تکلیف حج از او برداشته می شود.

فضیلت و حکمت تشریح آن :

در برخی از روایات خداوند برای هر قدمی که حج گذار در راه مکه و رسیدن به آن می گذارد وعده ثواب و پاداشی دنیوی و اخروی داده است .....

انجام فریضه حج و عمره و طواف بیت الله الحرام خود میزان و پاداش و ارزش گذاری کردارهای نیک مسلمانان است یعنی انجام بسیاری از کارهای نیک (مثل زیارت امام حسین (ع)) با تعدادی حج و عمره پاداش داده میشود .....

همچنین حج به عنوان جایگاهی برای اجتماع سالیانه مسلمانان مورد خواسته و نظر شریعت بوده و شرع بسیاری از مسلمانان متمکن و دارا را به رفتن سوی آن برای به دست آوردن منافع دنیوی و اخروی آن تشویق نموده است.

میزان و اصل در حج ابراهیمی که پیامبر(ص) احیاء کننده آن است حجتی است که حج گذار آگاهانه در مقام تقرب به درگاه پروردگار و برای زدودن زنگار خود پرستی و دنیا پرستی و منیتهای پلید نفس اماره، و وسوسه های شیاطین انس و جن بدان قیام کند و حجتی است که حج گذار با آگاهی و آشنایی با اولیایی که خداوند آنان را ولی قرار داده و ولایت امر را به آنان سپرده است انجام پذیرد .

در روایات متعددی آمده است که همه ساله امام زمان (عج) در حج مسلمانان شرکت کرده و در روز عرفه و صحرائی عرفات ناظر و شاهد عبادت مردم خواهد بود، از این رو شرکت در حج وقوف در عرفات به گونه ای تجدید پیمان و بیعت با آن حضرت از سوی شیعیان شمرده می شود.....

از سوی دیگر اجتماع و گرد آمدن جمعیت فراوانی از مسلمانان در حرم امن الهی یکی از عوامل بسیار مهم در نزدیکی و دوستی و الفت و رفع کدورتها و فراهم آمدن برادری و همکاری شمرده شده است....

حج در کلام امیرالمومنین علی (ع)

زیارت خانه اش را فریضه کرد بر شما مردمان که قبله اش ساخت برای همگان، و آمدنگاه مسلمانان، تا بدان درآیند چون چارپایان و بدان پناه برند چون کبوتران، و دو نشانه برای دینداران. فروتنی برابر عظمت او، و اعتراف به عز او؛ و از آفریدگانش آن را گزید که چون

دعوت او شنید در گوش کشید، و به جان و دل خرید. اینان به راه افتادند، و پا بر جای پای پیامبران نهادند، و چون فرشتگان گرد عرش بر پای بندگی ایستادند. بر سودهایی روز بازار عبادت هر دم افزودند، و به هنگام تشریف، مغفرت او را از یکدیگر ربودند. خدا کعبه را برای اسلام نشان، و برای پناهندگان خانه امان ساخت، رفتن به سوی خانه را واجب گرداند، و حق آن را بشناساند و بندگان را به زیارت آن خواند که فرمود: &#171#بر هر کس که تواند، زیارت خانه واجبی از سوی خدای بی انباز است، و آن که سر باز زند خدا از جهانیان بی نیاز است».

نمی بینید خدای سبحان، پیشینیان از آدم (ص) تا پسینیان از این عالم را آزمود - به حرمت نهادن سنگهایی بی زیان و سود، که نبیند و نتواند شود. پس خدا آن را خانه با حرمت خود ساخت و برای فراهم آمدن و عبادت مردمانش پرداخت. پس آن خانه را در سنگلاخی نهاد از همه سنگستانهای زمین دشوارتر، و ریگزار ریویز آن از همه کمتر. به دره ای از دیگر دره ها تنگتر، میان کوههایی سخت و ریگهایی نرم دشوار گذر، و چشمه هایی زه آب آن کم و جدا از هم، که شتر در آنجا فربه نشود و اسب و گاو و گوسفند علف نیاید.

پس آدم و فرزندان او را فرمود تا روی بدان خانه دارند - و با حرمتش شمارند - پس خانه برای آنان جایگاهی گردید که سود سفرهای خود را در آن بردارند و مقصدی که بارهای خویش در آن فرود آرند. دلها در راه دیدار آن شیدا، از دشتهایی بی آب و گیاه، و مغاک دره های ژرف و جزیره های از یکدیگر جدا، در پهنه - دریا تا از روی خواری شانه هاشان را بجنابند و گرداگرد خانه کلمه تهلیل بر زبان رانند، و بر گامها روند دوان، خاک آلود و مو پریشان.

جامه ها را به یک سو انداخته، و با واگذاشتن موها خلقت نیکوی خود را زشت ساخته. آزمایشی بزرگ و امتحانی دشوار و آزمودنی آشکار برای پدید آمدن نافرمان از فرمانبردار. خدا زیارت خانه را موجب رحمت خود فرمود، و وسیلت رسیدن به بهشت نمود.

- و اگر خدای سبحان می خواست خانه با حرمت و عبادتگاه با عظمت خود را میان باغستانها نهد و جویبار، و در زمین نرم و هموار، و درختستانهای از هم ناگسسته، و میوه ها در دسترس و عمارتها در هم و دهستانها به یکدیگر پیوسته، میان گندمزراهای نیکو. باغهای سرسبز تازه رو و زمینهای پر گیاه گرداگرد او، و بقعه های پر باران و باغستانهای خرم، و راههای آبادان، پاداش کم بود و آزمایش ناچیز هم، و اگر بنیادی که پایه آن بناست، و سنگهایی که خانه بدانها بریاست، از زمرد سبز بود و یاقوت سرخ فام، و با روشنی و درخشش تمام، از راه یافتن دو دلی در سینه ها می کاست، و کوشش شیطان را از دلها دور می کرد، و شک و تردید از مردمان برمی خاست. لیکن خدا بندگانش را به گونه گون سختیها می آزماید، و با مجاهدتها به بندگی شان وادار می نماید، و به ناخوشایندها آزمایششان می کند تا خود پسندی را از دلهاشان بزاید، و خواری و فروتنی را در جانهاشان جایگزین فرماید، و آن را درهایی سازد گشاده به بخشش او، و وسیلتهایی آماده برای آمرزش او.

آیات و روایات در باب اهمیت حج

دلیل وجوب حج آیات متعدد قرآن و احادیث وارده از نبی اکرم و ائمه معصومین(علیهم السلام) می باشد و این عبادت یکی از ضروریات دین بشمار رفته و ترک آن با علم به وجوب آن توسط کسی که جامع شرائطی است که در آینده بیان می شود، یکی از گناهان کبیره است. خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید:

&#171#ولله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلاً و من كفر فان الله غنى عن العالمين»

از امام صادق(علیه السلام) نیز نقل شده است که: &#171#هر کس از دنیا برود در حالی که حجة الاسلام را انجام نداده باشد، به دین یهود یا نصرانیّت از دنیا خواهد رفت؛ مگر آنکه انجام ندادن حج به جهت نیاز شدیدی که او را مستاصل کرده، یا بیماری و علتی که توانایی حج را از او گرفته یا ممانعت حکومت باشد».

باید پیروی از آیین ابراهیم کنید که دینی پاک و بی آرایش است و ابراهیم هرگز از آنها که به خدا شرك آورده اند نبوده است اول خانه ای که برای عبادت مردم بنا شده همان خانه مکه است که در آن برکت و هدایت خلق است 96 در آن خانه آیات ربوبیت پیداست و مقام ابراهیم خلیل است و هر که در آنجا داخل شود ایمن باشد و مردم را حج و زیارت آن خانه واجب است هر کسی که توانایی رسیدن بدانجا را یافت و هر که -به سبب انکار حج- کافر شود به خود زیان رسانیده است که البته خدا بی نیاز از اطاعت خلق است.

قرآن کریم، سوره 3، آیه 97 98-

و مردم را به ادای مناسک حج اعلام کن تا مردم سواره و پیاده و از هر راه دور به سوی تو جمع آیند 27 تا در آنجا منافع دنیوی و اخروی بسیار برای خود فراهم ببینند و نام خدا را در ایامی معلوم و معین یاد کنند که آنها را از حیوانات بهائم -شتر و گاو و گوسفند- روزی دادیم تا از آن تناول کرده فقیران بیچاره را نیز طعام دهند 28 سپس -بازگو- تا مناسک حج را بجای آرند و هر نذر و عهده که در حج کردند وفا کنند و طواف کعبه را گرد خانه بجای آرند .

قرآن کریم ، سوره 22، آیه 27 28 29-

امام علی(علیه السلام):

&#171#و فرض علیکم حج بیتة الحرام، الذی جعله قبله للنام، یردونه وورد الانعام، و یالھون الیہ ولوہ الحمام، جعلہ سبحانہ علامہ لتواضعھم لعظمتہ، و اذعانھم لعزتہ. «

خداوند متعال حج بیت الله الحرام را بر شما واجب گردانید و آن را قبله مردم قرار داد، در آنجا وارد می شوند مانند ورود چهارپایان و

